

Азаренкова Г.М.,

доктор економічних наук, доцент,
заступник директора з наукової роботи
та міжнародних зв'язків
Харківського інституту банківської справи
Університету банківської справи НБУ

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ БАНКІВ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано зв'язки між вхідними й вихідними фінансовими потоками банків. Визначено методичні основи проведення відповідного аналізу. Розкрито сутність аналізу між вхідними й вихідними потоками банків у регіональному аспекті; наведено його результати з погляду банків Харківського регіону (за місцем їх реєстрації).

The content of analysis of relations between the input and output banks flows is generalized. The methodical bases for realization of the corresponding analysis are determined. The essence of analysis between the input and output banks flows is exposed taking in a regional aspect. The results of the registered analysis are given from the point of view of the Kharkiv region's banks (by the place of their registration).

Аналіз фінансових потоків є одним із пріоритетних завдань при визначенні стану економічного розвитку як певного суб'єкта господарювання, так і країни. Це пов'язано з тим, що фінансові потоки уособлюють цілеспрямований рух, зміну у процесі формування й перерозподілу обсягів, типів, форм і видів фінансових ресурсів різних суб'єктів господарювання ринкового середовища. Вивчення таких процесів сприяє формуванню методологічної бази для досліджень теоретичних і практичних аспектів вдосконалення фінансових взаємовідносин між різними економічними агентами загального фінансово-економічного простору¹. А оскільки в ринковій економіці осередком, центром концентрації й перерозподілу грошових і капітальних ресурсів є банки, велике значення, з погляду аналізу фінансових потоків економічної системи, відіграють фінансові потоки саме банківського сектору економіки. Отже, концентруючи значну масу фінансових ресурсів та спрямовуючи кредитні потоки на відтворення структури економіки, банки відіграють провідну роль у піднесенні кожної країни.

Разом із тим, саме ці потоки є основою для узагальнення залежності між рівнем фінансового й економічного розвитку, що підкреслюється в дослідженнях провідних західних науковців². Тож дослідження руху фінансових потоків, і передусім

¹ Під фінансово-економічним простором розуміється сукупність різноманітних грошово-товарних, грошово-фінансових, грошово-кредитних і товарно-кредитних відносин між різними суб'єктами господарювання, що виникають у процесі їхньої діяльності.

² Demirgüç-Kunt A., Maksimovic V. Stock Market Development and Firm Financing Choices // A World Bank Economic Review. — 1996. — Nr. 10. — P. 341—370; King R.G., Levine R. Finance and Growth: Schumpeter might be right // The Quarterly Journal of Economics. — 1993. — August. — P. 342—367; Rajan R.G., Zingales L. Financial Dependence and Growth // American Economic Review. — 1998. — Nr. 88. — P. 559—586.

банківського сектору економіки, є досить важливим і актуальним та допоможе проаналізувати як діяльність окремого суб'єкта господарювання, так і ступінь взаємодії різних суб'єктів господарювання, а отже, визначити стан досліджуваної системи суб'єктів господарювання та їх взаємодії, проявом якої є рухомість відповідних фінансових потоків.

Слід зауважити, що багато дослідників фінансових потоків виходять, передусім, із визначення функціональної підпорядкованості окремих різновидів фінансових потоків. Так, наприклад, В. Корнєєв досліджує інвестиційні і кредитні потоки³. Л. Руденко визначає фінансові потоки транснаціональних корпорацій⁴, О. Хавтур зосереджує увагу на фінансових потоках страхового ринку⁵.

Тобто названі автори, як правило, аналізують фінансові потоки, які утворюються та переміщуються на макрорівні. При цьому зазвичай розглядаються загальні питання рухомості конкретних фінансових потоків. Слід зазначити: незважаючи на практичну й теоретичну цінність таких досліджень, у них недостатньо розкрито взаємодію різних фінансових потоків.

Зокрема, треба враховувати, що розвиток банківського сектору нерозривно пов'язаний із процесами, які відбуваються в економічному житті суспільства. Тож і на рух відповідних фінансових потоків впливають потоки інших суб'єктів господарювання в аспекті їх функціонування у фінансово-економічному просторі. Отже, банки не застраховані від впливу економічних криз, банкрутства, неплатежів за позичками, зміни кон'юнктури попиту і пропозиції на ринках позичкових капіталів, цінних паперів та інших проявів незбалансованості ринкових відносин.

Водночас через постійні зміни конкурентного ринкового середовища є потреба у проведенні нових досліджень із метою визначення взаємозв'язку і взаємозалежності конкретних суб'єктів господарювання. При цьому, з огляду на авторські розробки в цьому напрямку⁶, треба конкретизувати регіональний аспект дослідження фінансових потоків окремих банків. Зазначене і є головною метою цього дослідження.

На сьогодні банки пропонують досить широкий спектр фінансових операцій і послуг, зокрема депозитні, депозитарні, кредитні, інвестиційні, емісійні, посередницькі, трастові, заставні, консалтингові, внаслідок чого утворюються відповідні фінансові потоки. Крім того, рух потоків фінансових ресурсів банків традиційно характеризується обсягами депозитних надходжень і наданих кредитів. При

³ Корнєєв В.В. Кредитні та інвестиційні потоки капіталу на фінансових ринках: Моногр. — К.: НДФІ, 2003. — 376 с.

⁴ Руденко Л. Управління потоками капіталів у сучасній бізнес-моделі функціонування транснаціональних корпорацій: Моногр. — К.: Кондор, 2004. — 480 с.

⁵ Хавтур О.В. Аналіз фінансових потоків в системі інституцій страхового ринку // Наукові записки: Зб. наук. праць кафедри екон. аналізу. — 2001. — № 9. — С. 287—290.

⁶ Азаренкова Г.М. Взаємозв'язок та взаємозалежність фінансових потоків (статистичні узагальнення) // Економіка розвитку. — 2006. — № 1 (37). — С. 54—56; Азаренкова Г.М. Моделі та методи аналізу фінансових потоків: Моногр. — Х.: ВКФ "Гриф", 2005. — С. 31—34.

цьому вхідні фінансові потоки банку, пов'язані з рухом коштів на депозитних рахунках, утворюють пасивну частину банківського балансу, а вихідні, що визначаються обсягом наданих кредитів, — активну його частину. Таким чином, вхідні й вихідні потоки банків визначають їх зв'язок як із суб'єктами господарювання, так і з населенням, а отже, саме ці потоки і є основними для проведення даного дослідження й розкриття його головної мети.

Розглянути означені фінансові потоки доцільно й тому, що, з одного боку, кредитування є найприбутковішим видом банківського бізнесу, а з другого — найризиковішим, що підсилюється збільшенням фінансових потоків, пов'язаних із наданням кредитів населенню. Тож сталість руху фінансових потоків банків пов'язана не лише з їх взаємодією з потоками інших суб'єктів ринкових відносин, а й зі здатністю стабілізувати такий рух, тобто треба враховувати також наявні обсяги капіталу та, зокрема, динаміку його найбільшої частини — статутного капіталу. Отже, відповідну модель аналізу фінансових потоків може бути узагальнено таким чином:

$$OUTV_t = \sum_i B_t^i \cdot INV_t^i, \quad (1)$$

де $OUTV_t$ — залежна змінна, що характеризує вихідні фінансові потоки банків на досліджуваному інтервалі часу t ;

INV_t^i — незалежні змінні, що характеризують різноманітні i -частини загальноного вхідного фінансового потоку банків на досліджуваному інтервалі часу t ;

B_t^i — стандартизовані коефіцієнти регресійного рівняння при відповідних незалежних змінних.

Як бачимо, формула (1) є регресійним рівнянням зі стандартизованими коефіцієнтами при незалежних змінних, а відтак вільний покажчик є відсутнім. Отже, основу дослідження становить проведення відповідного регресійного аналізу.

З огляду на сказане та попередні дослідження, як залежну змінну відповідно до рівняння (1) обрано вихідні фінансові потоки банків, що характеризуються динамікою обсягів кредитно-інвестиційного портфеля й обсягами наданих кредитів. Тобто в цілому будемо досліджувати два аспекти взаємодії фінансових потоків банків. У першому випадку рівняння за формулою (1) визначається залежною змінною, що характеризує динаміку обсягів кредитно-інвестиційного портфеля банків ($VKIP$), у другому — обсягами наданих кредитів (VKR).

Як незалежні змінні розглядаються динаміка обсягів ресурсів, залучених на депозитні рахунки фізичних осіб (VDF), динаміка обсягів ресурсів, що залучені на депозитні рахунки юридичних осіб ($VDSG$), і динаміка обсягів статутного капіталу (VK).

За базу дослідження обрано банки Харківського регіону (за місцем їх реєстрації). Такий вибір пов'язаний як із конкретизацією головної мети дослідження, так і з тим, що цей регіон є одним із розвинутих щодо здійснення банківської діяльності, розвитку промислового виробництва та активності населення на ринку

банківських послуг. При цьому ми уникаємо навмисного переоцінення концентрації за місцем реєстрації суб'єктів господарювання, що є характерним для Київського регіону⁷, водночас враховуючи конкуренцію, яка супроводжує банківську діяльність, бо в Харківському регіоні діє безліч банківських установ, зареєстрованих у інших регіонах України, філій іноземних банків. Разом із цим сукупність банків Харківського регіону (за місцем їх реєстрації), що налічує дванадцять установ, об'єднує в собі банки I, II, III й IV групи. Тож обрана сукупність банків повністю відповідає методиці вибіркового дослідження у банківській сфері, що передбачає різномірність об'єктів аналізу⁸.

Інтервал, який визначає множину відповідних статистичних даних вхідних і вихідних фінансових потоків банків, становить 54 контрольні точки за кожним із досліджуваних банків, їх сукупності та узагальнює відповідні фінансові потоки в їх щомісячному виразі.

На рис. 1 подано узагальнену динаміку фінансових потоків на прикладі досліджуваних банків.

Як видно з рис. 1, у цілому загальна динаміка обраних показників руху вхідних і вихідних фінансових потоків банків є позитивною, що може свідчити про сталість розвитку банківської діяльності. Однак, із погляду обсягів ресурсів, залучених на депозитні рахунки фізичних і юридичних осіб, можна помітити зміну впливу таких потоків на вихідні потоки банків. Проявом цього, насамперед, слід вважати змінну динаміку протягом досліджуваного періоду обсягів ресурсів, залучених на депозитні рахунки юридичних осіб. Оскільки змінюються умови руху окремих потоків, питання аналізу впливу вхідних потоків банку на вихідні потоки набуває особливого значення.

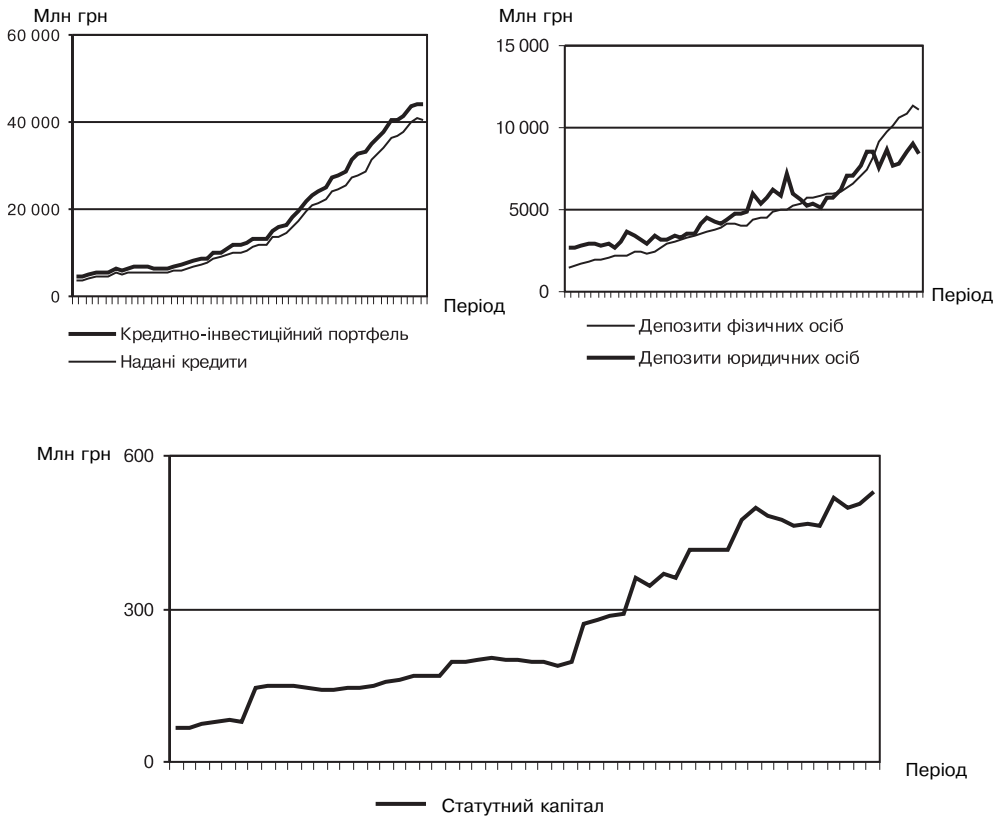
Про зміну умов руху окремих потоків різних банків свідчить і рис. 2, де зображено динаміку питомої ваги кредитно-інвестиційного портфеля й наданих кредитів у їх загальному обсязі в розрізі окремих банків Харківщини за той самий період.

Як бачимо, для таких банків, як “Базис”, “Грант”, “Золоті ворота”, Інпромбанк, Мегабанк, “Меркурій”, Реал банк, Регіон-банк і Факторіал-банк, характерною є тенденція до зниження питомої ваги кредитно-інвестиційного портфеля й наданих кредитів у їх загальному обсязі в розрізі досліджуваних банків. Водночас треба зауважити, що на початку досліджуваного періоду питома вага кредитно-інвестиційного портфеля й наданих кредитів є більш варіативною, тобто спостерігається як зростання цих показників, так і зниження.

Разом із тим такі банки, як “Європейський” і Зембанк, протягом усього досліджуваного інтервалу часу мають змінні тенденції, які дають змогу спостерігати

⁷ Васюренко Л. Статистичні узагальнення щодо визначення регіональної неоднорідності інвестиційних вкладень // Вісник НБУ. — 2007. — № 2. — С. 16–18.

⁸ Черняк О. Методика вибіркового дослідження у банківській системі України / О. Черняк, А. Камінський // Вісник НБУ. — 2006. — № 8. — С. 14–19.



Джерело: побудовано автором за даними сайту: www.finance.ua.

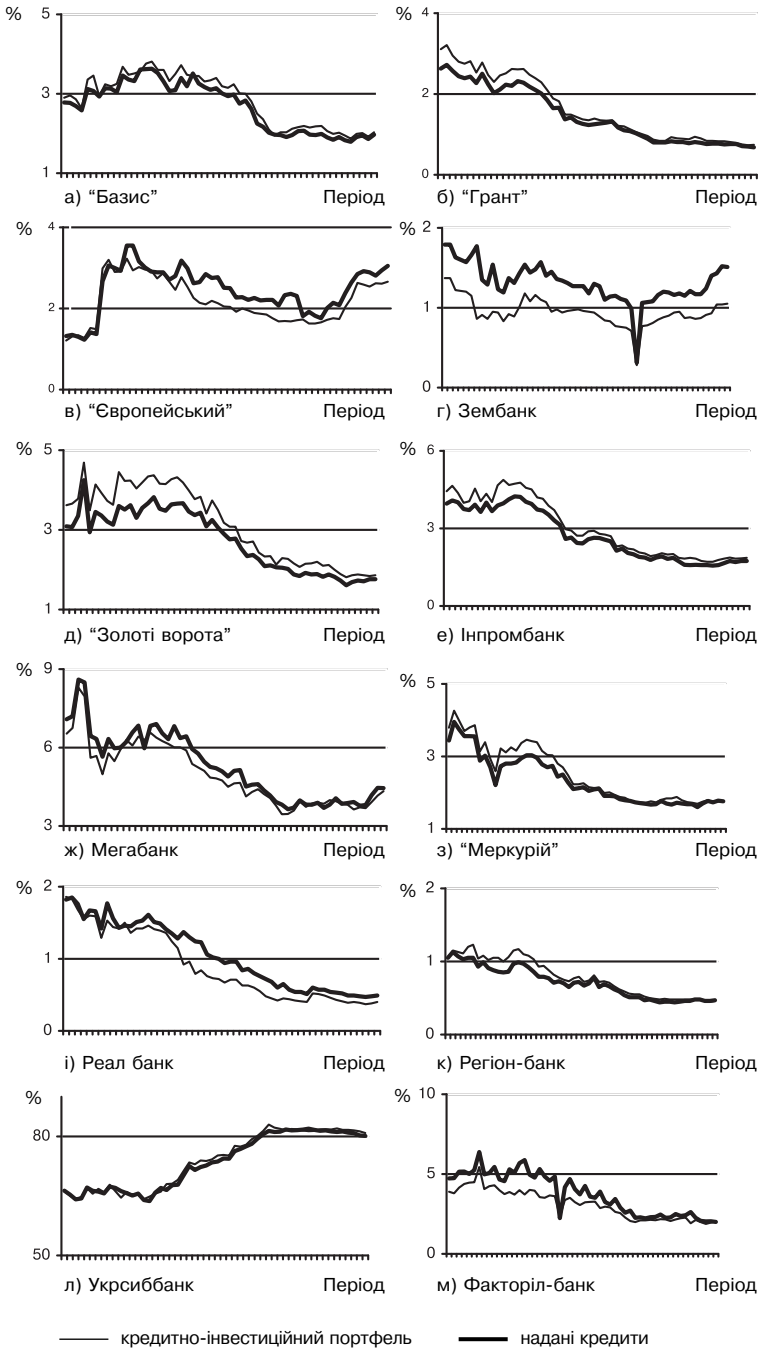
Рис. 1. Динаміка узагальнених показників руху окремих фінансових потоків банків Харківщини в період із 01.01.2004 до 01.06.2008

значення питомої ваги кредитно-інвестиційного портфеля й наданих кредитів у певних межах (рис. 2в і 2г).

І лише Укрсиббанк має сталу тенденцію до зростання питомої ваги кредитно-інвестиційного портфеля й наданих кредитів (рис. 2л). Хоча останнім часом ці показники Укрсиббанку залишаються в межах 80 %.

А в цілому можна відзначити певну корелятивність у динаміці, принаймні вхідних потоків, низки досліджуваних банків, що має відбиватися й на результатах узагальненого регресійного аналізу зв'язків між вхідними й вихідними фінансовими потоками банків.

Для того щоб безпосередньо перейти до такого аналізу та обговорення його результатів, слід звернути увагу на мультиколінеарність між незалежними змінними. Проведені розрахунки свідчать про наявність такої мультиколінеарності, яка визначається взаємними коефіцієнтами кореляції між незалежними змінними на рівні, не нижчому ніж 0,94. Із метою усунення такого ефекту будемо розглядати



Джерело: власні розрахунки на підставі даних рис. 1 та сайту www.finance.ua.

Рис. 2. Питома вага кредитно-інвестиційного портфеля й наданих кредитів у їх загальному обсязі в розрізі окремих банків Харківщини в період із 01.01.2004 до 01.06.2008

не динаміку абсолютних показників залежних і незалежних змінних, а їх коливання в щомісячному вимірі. Тобто розглядаються зміни в обсягах обраних показників — відповідно аналізуються зміни значень наступного місяця до значень попереднього місяця. У такому разі значення взаємних коефіцієнтів кореляції між незалежними змінними не перевищують 0,43, що означає відсутність мультиколінеарності (власні розрахунки).

Відповідно до зазначеного, формалізоване рівняння за формулою (1) набуває такого вигляду:

$$\Delta VKIP = B_1 \cdot \Delta VDF + B_2 \cdot \Delta VDSG + B_3 \cdot \Delta VK, \quad (2)$$

або

$$\Delta VKR = B_1 \cdot \Delta VDF + B_2 \cdot \Delta VDSG + B_3 \cdot \Delta VK, \quad (3)$$

де Δ — визначає не абсолютні значення, а їх коливання в щомісячному вимірі.

У таблиці подано параметри моделей аналізу зв'язків між вхідними й вихідними фінансовими потоками досліджуваних банків. Тобто значення відповідних коефіцієнтів при незалежних змінних. Як видно, загалом найбільший вплив на вихідні потоки банків здійснюють вхідні фінансові потоки, що утворюються внаслідок залучення коштів від населення, що збігається з висновками досліджень, проведених раніше⁹. А при вивченні впливу вхідних фінансових потоків на вихідні в розрізі окремих банків виявляється, що вплив потоків, пов'язаних із коштами, залученими від населення й суб'єктів господарювання, різний.

Найбільший вплив вхідні фінансові потоки, сформовані внаслідок залучення коштів від населення, мають на вихідні потоки таких банків, як “Європейський”, “Грант”, “Меркурій” (стосовно кредитно-інвестиційного і кредитного фінансових потоків) та “Золоті ворота” (в розрізі кредитного фінансового потоку). Вхідні фінансові потоки, що сформовані внаслідок залучення коштів від суб'єктів господарювання, найвідчутніше впливають на вихідні фінансові потоки банку “Базис”, Зембанку, Мегабанку. Поряд із цим неоднозначним є вплив вхідних потоків із погляду різних вихідних потоків, що може бути ознакою різного ставлення банків до ведення інвестиційної і кредитної діяльності.

Що стосується впливу на вихідні фінансові потоки банків обсягів капіталу, то він досить незначний і навіть негативний. Це спричинено, насамперед, різними темпами нарощування аналізованих вхідних і вихідних фінансових потоків банків (рис. 1), та в майбутньому може призвести до небажаних подій, зокрема до розвитку різноманітних банківських ризиків та, передусім у сфері кредитування, неповернення коштів, залучених на депозитні рахунки.

⁹ Азаренкова Г.М. Взаємозв'язок та взаємозалежність фінансових потоків (статистичні узагальнення) // Економіка розвитку. — 2006. — № 1 (37). — С. 54—56.

Таблиця. Параметри моделей аналізу зв'язків між вхідними й вихідними фінансовими потоками досліджуваних банків

Банки	Залежні змінні	Незалежні змінні			Коефіцієнт детермінації
		$\Delta VKIP$	$\Delta VDSG$	ΔVK	
Загалом	$\Delta VKIP$	0,353	0,322	0,185	0,562
	ΔVKR	0,510	0,227	0,066	0,594
“Базис”	$\Delta VKIP$	0,262	0,418	0,074	0,574
	ΔVKR	0,312	0,346	0,067	0,529
“Грант”	$\Delta VKIP$	0,520	0,349	-0,020	0,687
	ΔVKR	0,490	0,338	0,040	0,532
“Європейський”	$\Delta VKIP$	0,606	0,237	-0,130	0,671
	ΔVKR	0,616	0,331	-0,150	0,728
Зембанк	$\Delta VKIP$	0,424	0,417	0,199	0,948
	ΔVKR	0,437	0,370	0,193	0,912
“Золоті ворота”	$\Delta VKIP$	0,073	0,478	-0,040	0,510
	ΔVKR	0,750	0,478	-0,151	0,504
Інпромбанк	$\Delta VKIP$	0,114	0,333	-0,170	0,532
	ΔVKR	0,110	0,220	-0,210	0,479
Мегабанк	$\Delta VKIP$	0,239	0,508	-0,110	0,678
	ΔVKR	0,171	0,401	0,021	0,544
“Меркурій”	$\Delta VKIP$	0,509	0,320	-0,120	0,671
	ΔVKR	0,452	0,447	0,071	0,698
Реал банк	$\Delta VKIP$	0,159	0,166	0,372	0,503
	ΔVKR	0,129	0,049	-0,131	0,478
Регіон-банк	$\Delta VKIP$	0,362	0,176	0,018	0,512
	ΔVKR	0,277	0,061	-0,170	0,483
Укрсиббанк	$\Delta VKIP$	0,258	0,261	0,223	0,501
	ΔVKR	0,416	0,118	0,102	0,515
Факторіал-банк	$\Delta VKIP$	0,069	0,748	0,030	0,776
	ΔVKR	0,091	0,176	0,071	0,472

Джерело: розраховано автором.

Як бачимо, зв'язки між вхідними й вихідними фінансовими потоками досліджуваних банків є досить неоднозначними, що може бути наслідком як впливу з боку інших банків Харківського регіону, так і обмеженого врахування різних фінансових потоків обраних банків.

Проведений аналіз зв'язків між вхідними й вихідними фінансовими потоками банків дає змогу не лише визначити напрямок і рівень відповідного впливу цих фінансових потоків, а й узагальнити окремі моменти в розвитку банківського сектору. Зокрема, це стосується ймовірності підсилення дії кредитного ризику внаслідок недостатньої забезпеченості банків для покриття такого ризику за рахунок власних ресурсів.

Водночас отримані дані корелюють із висновками, зробленими в попередніх дослідженнях¹⁰. Зокрема, це стосується:

— загального превалювання впливу вхідних фінансових потоків, пов'язаних із коштами, залученими від населення, на вихідні фінансові потоки банків;

— розмежування рівнів впливу вхідних фінансових потоків на вихідні фінансові потоки, що характеризуються динамікою обсягів кредитно-інвестиційного портфеля банків і обсягами наданих кредитів;

— визначення, що взаємозалежність різних фінансових потоків банків у розрізі конкретного регіону не є достатньо розвинутою для безперервного і сталого економічного зростання.

Результати аналізу зв'язків між вхідними й вихідними фінансовими потоками на прикладі досліджуваних банків дають підстави говорити про недостатність розкриття цих зв'язків. Тобто треба провести більш розгорнуте дослідження з урахуванням термінів залучення ресурсів і надання кредитів, обсягів цінних паперів у структурі кредитно-інвестиційного портфеля банків, кількості діючих на регіональному рівні потенційних клієнтів банків. При цьому не менш важливо взяти до уваги й часовий лаг. Однак це потребує додаткових узагальнень та визначення нових моделей аналізу, певне підґрунтя якого закладене в цій роботі

¹⁰ *Азаренкова Г.М.* Взаємозв'язок та взаємозалежність фінансових потоків (статистичні узагальнення) // *Економіка розвитку*. — 2006. — № 1 (37). — С. 54—56.; *Азаренкова Г.М.* Моделі та методи аналізу фінансових потоків: Моногр. — Х.: ВКФ “Гриф”, 2005. — С. 31—34.